

Jung Károly két új könyve

Jung Károly: *Sokarcú néphagyomány*. További magyar és egybevető magyar folklorisztikai tanulmányok. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2008

Jung Károly: *Tanulmányok a Mátyás-tradíció délszláv kapcsolatairól*.
- *Déli szláv Mátyás-énekek és Mátyás-mondák eredetiben és magyar fordításban*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2008

Egy már nem is olyan „Jung” két újabb könyve jelent meg Újvidéken. Minthogy ott még olykor, régi jó szokás szerint, feltüntetik a szerző korábbi műveit is a könyv fülén, megtudhatjuk, hogy az utóbbi harminc évben több mint tíz „néprajzi munkát” adott ki: monográfiákat, illetve tanulmányainak tematikus gyűjteményeit. Ezen írások általában a vajdasági és magyarországi folyóiratokban (stb.) már korábban is megjelentek. Az összegyűjtött írásokat azonban eddig csak Újvidéken adták ki, ami azért is örvendetes tény, mivel más módon senki sem tudná ezeket egyetlen könyvtárból kikeresni. Ráadásul Jung a kötetekben újraközléskor kiegészítéseket szokott adni, nemegyszer valóságos újabb cikket.

A szerző tematikája és módszere régóta közismert és bevált: egy-egy folklór téma nyomába ered, rendkívül precíz, mindenre kitérő figyelemmel. Mind tárgyköre, mind ismeretanyaga magyar és délszláv jellegű. Minden könyvében találunk meglepő adatokat, mások által nem ismert szerb, horvát (stb.) publikációkat. (Magyarokat is.)

Noha évtizedek óta egyetemi oktató, akinek tehát mintegy második feladata a tudományos kutatás (és ő voltaképpen ezt első feladatának tekintti, más feladatokat igencsak elhárít magától) – azért nem felejthetjük el, hogy nem is olyan könnyű öntörvényű és egyszemélyes kutatóintézetként működni. Noha egyedülálló magánkönyvtárt gyűjtött össze, és alaposan ismeri az újvidéki Matica könyvtárát meg a magyar néprajzi intézményeket, a magyar publikációkról pedig rendszeresen tőle hallunk először – imponáló, hogy egymaga többet (és jobbat) publikál, mint néhány intézmény folkloristái. Persze, ehhez az is kell, hogy immár évtizedek óta gyűjti témáihoz a megfelelő adatokat, és akkor ül neki megírásukhoz – ha erre felkérlik, és ha összegezhető eredményekig jutott.

A mostani tanulmánykötetben 14 „további” és „egybevető” dolgozat hiedelmekkel és forrástörténeti adatokkal foglalkozik. A Mátyás-jubileum miatt is tanulságos Hunyadi János származástörténetének legújabb (de nem új) délszláv említései alapján írott áttekintése. Osztozunk véleményében: egyre kevesebben értenek ez érdekes témához! Szerencsére tudok olyan tárgyú megjelenendő írásokról, amelyek ide kapcsolhatók.

Alighanem a szerző is a legtöbbre értékeli a kötet első négy (öt) tanulmányát, amelyben a „rituális nevetés” megnyilvánulásaként foglalkozik nemcsak a (*Béla király és Bankó leánya*) széphistóriával, hanem a disznótor, a betlehemes játék, a húsvéti szokások „szertartásos” nevetési mozzanataival. Így, együtt olvasva a tanulmányokat, igazat adhatunk a szerzőnek: fel kell tárnai az ilyen – eddig így össze nem kapcsolt – mozzanatokot, minél többet, annál jobb. Azután a kutatás második fázisa az lesz, hogy ezeket rostálni kezdjük, illetve egy-egy témához további (akár réges-régi) szakirodalmat említhetünk.

Mínthogy éppen fél évszázada jelent meg, újfent megemlítem, hogy „a lány, aki harcolni megy” témáról a portugál Fernando de Castro Pires de Lima éppen fél évszázada tette közzé disszertációját (*A mulher vestida de homem* [Coimbra] 1958) – amely a hírekkel ellentétben nem komparatív monográfia, hanem az ide tartozó témájú portugál románcok szövegelemzése. Éppen ezért jó lenne belepillantani!

Jung a „rituális nevetés” teóriáját Propptól veszi, és szerencsés módon ismeri Propp kis komikum-könyvét (amely szerbül is olvasható). Természetesen nem bocsátkozik az ókortudományi és mitológiatörténeti részletekbe. Említi viszont Georges Devereux Baubó-könyvét is – amely pedig horvátul olvasható. Ezért írom ide, hogy nemcsak a szovjet ókortudomány foglalkozott a „nevetés” problémakörével, hanem Propp más műveiben is (például az agrárünnepekről írván) idéz fontos adatokat. Ezekre utal a D. Sz. Lihacsov és munkatársai (A. M. Pancsenko és N. V. Ponürko) által készített áttekintés (*Szmeb v Drevnyej Ruszi*. Leningrad, 1984), amelyből ismételtelen kiderül, hogy az orosz filológusok kiindulópontja egykor J. P. Schmid *De risu paschalis* dolgozata (Rostock, 1847) volt. A beláthatatlan gazdagságú témáról minden tanulmányt nagy „örömmel” üdvözölhetünk.

Jung olvasottságára jellemző, hogy Bíborbanszületett Konstantin közismert könyvében (a 29. fejezetben) felfedezi a „forgandó szerencsén” nevető elfogott ellenséges uralkodó történetét. Ehhez is kapcsolja egy ruszin Mátyás-monda hasonló mozzanatát. Tökéletesen igaza van az összevetésben. Ám a bizánci szöveg Szultánja azon nevet, hogy forog a kerék. (Ez a „forgandó szerencse” – *rota fortunae* – világszerte ismert mozzanata.) Mátyás király viszont azon nevet, hogy a lovak csak az első kereket húzzák, a

hátsó kerek mégis követik ezt – ő kényszerből megy „kivégzésére”, végül elpusztított ellenfele viszont a saját akaratából. Ami azért másik motívum: „sógora” az előbbinek.

A tavalyi Mátyás király évben természetes volt, hogy a délszláv (illetve ide kapcsolható) szövegek kétnyelvű antológiája megjelenjen magyarul. Mégsem ünnepi semmitmondás ez a kötet, mivel Jung itt is gondos szövegkiigazító munkát végzett. Ám a kötet első, nagyobbik fele nem antológia, hanem itt is a szerző (legalább öt) tanulmányát hozza, amelyek témái Mátyás királyhoz köthetők.

Köztük a legérdekesebb a legelső: a királyválasztáskor a feldobott korona a gyermek Mátyás fejére száll. Már maga az erről szóló eredeti dolgozat is igazán kiérlelt munka, ezt azonban egy nyomtatott íves kiegészítés követi, amely a Mátyás folklór egészének általam ismert egyik legjobb áttekintése. Különösen megszívlelendők a horvát folkloristák eredményeit bemutató részek. Örök kár, hogy ez az áttekintés nem hangzott el például a 2008 májusában éppen egyetemünkön tartott nemzetközi Mátyás király konferencia (mondjuk így) „folklór-szekciójában”. Mátyás király lustáiról, a budai kutyavásárról, a Veresmart helynév eredetéről, gróf Brankovics György *Krónikájáról* (megint stb.) is élvezetes írásokat olvassunk (ismét). Jung külön tárgyalja azt a történetet, amely szerint a magyar Szentkorona tetején azért ferde a kereszt, mivel amikor Mátyás fejére szállt a korona, akkor csapott oda az ifjú.

Jung kimeríthetetlen anyagismerete segítségével a legegyszerűbb történetnek is minden apróságát firtatni tudja. Ezt a módszert oly tökélyre fejlesztette – hogy mások legtöbbször nem is versengenek vele. Pedig mindenki csak nyerne, ha mások is művelnék az ilyen „egybevető magyar folklór filológiát”.

Végül egy örvendetes és egy kevésbé örvendetes körülményt említek.

Csak örülünk annak, hogy Jung Károly is és más vajdasági hungarológusok is olyan szívósan mindmáig mindig elérték azt, hogy tanulmányaikat megjelentessék. Remélem, ez folytatódik. A Mátyás király kötet bemutatója a belgrádi magyar nagykövetségen volt, és nyilván pénzt is biztosítottunk a kötet megjelentetéséhez is. Ez így van rendjén.

Aminek kevésbé örülünk – az ilyen könyvek hozzáférhetetlensége. Háromszáz példányban jelent meg ez a két kötet is. Ami kevés már ahhoz is, hogy a vajdasági magyar iskolák könyvtáraiba eljusson. Magyarországra pedig nyilván alig jut pár példány. Pedig Jung Károly e könyvei is még a „szélesebb érdeklődői kör” számára is érdekesek.

Aki maga nem tudja megvenni – sosem fogja látni e friss és kitűnő könyveket.

Egyébként azt is el tudnám képzelni, hogy eddigi tanulmányköteteteiből nálunk adnának ki egy válogatott kötetet, a tárgyában vagy módszerében legtanulságosabb írásokat kötve egy csokorba. Az pedig túl szép lenne, hogy szerbül is megjelenne tanulmánykötetete. Nem akarok ünneprontó lenni, ám könnyen elképzelem, hogy délszláv–magyar kutatásainak eredményeit magyarul nem tudó kollégái nem is ismerik – érdemük szerint.

Elhangzott 2009. május 5-én az ELTE BTK Folklore Tanszékén megtartott könyvbemutatón, Budapesten.

Énzsöly Kinga: Baba